

Nekrologi

PROF. DR HAB. EDWARD MENDEL

17 X 1924 - 9 XII 1987

W dniu 9 grudnia 1987 r. zmarł nagle w wieku 63 lat i w pełni sił twórczych prof. dr hab. Edward Mendel, prodziekan Wydziału Filologiczno-Historycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, kierownik Zakładu Historii Śląska w tej placówce, wybitny znawca i popularyzator najnowszej historii Śląska.

Prof. Edward Mendel urodził się 17 października 1924 r. w Jaranowie na Kujawach w rodzinie chłopskiej. Przed wybuchem II wojny światowej ukończył szkołę podstawową i rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Jana Długosza we Włocławku. Kontynuowanie nauki uniemożliwił mu jednak wybuch wojny. Nakazem okupanta wywieziony został do Niemiec i zatrudniony jako robotnik rolny. Po wywiezieniu wrócił do kraju, skończył szkołę średnią i podjął studia historyczne na uniwersytetach w Łodzi (I stopnia) oraz we Wrocławiu (studia magisterskie). Tytuł magistra historii uzyskuje w 1961 r. za pracę napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. Kazimierza Popiołka.

Pracę w zawodzie nauczycielskim rozpoczął stosunkowo wcześnie. W latach 1949 - 1951 był nauczycielem i jednocześnie kierownikiem Szkoły Podstawowej w Koszanowie k. Włocławka. Wiosną 1951 r. skierowany został do pracy nauczycielskiej na teren Śląska Opolskiego. Uczyl kolejno w Liceum Ogólnokształcącym w Brzegu i Opolu. Swój czas dzielił na pracę pedagogiczną, społeczną, samokształcenie i doskonalenie zawodowe.

Droga prof. Mendla do działalności naukowej była trudna, jakże odmienna od najczęściej dziś spotykanej kariery typu akademickiego. Początek lat sześćdziesiątych przyniósł pierwsze prace naukowe. Pasjonowały prof. Edwarda Mendla zagadnienia położenia i postawy ludności polskiej na Górnym Śląsku w pierwszych latach XX w. Wyniki swoich badań zamieszczał na łamach „Kwartalnika Nauczyciela Opolskiego”. Wkrótce też opublikował pierwszą pracę zwartą pt. *Z zagadnień udziału Ślązaków na frontach pierwszej wojny światowej 1914 - 1918* (Opole 1965). Kolejne lata przyniosły prace dotyczące stosunku górnośląskiej prasy polskiej do sprawy niepodległości Polski (1966) oraz percepcji haseł rewolucji rosyjskiej 1917 r. w polskiej prasie górnośląskiej (1967). W tym też okresie zapisał się na seminarium doktoranckie prof. dra hab. Juliusza Demela i pod jego kierunkiem przygotował i obronił w 1968 r. dysertację pt. *Polacy na Górnym Śląsku w latach pierwszej wojny światowej*, która trzy lata później ukazała się drukiem.

Pracę badawczą łączył prof. Mendel z pracą dydaktyczno-wychowawczą. Jeszcze jako nauczyciel szkoły średniej podjął współpracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, a po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych został jej etatowym pracownikiem.

U schyłku lat sześćdziesiątych Edward Mendel podjął badania nad stosunkami gospodarczymi, społecznymi, politycznymi i narodowościowymi w Opolu i w re-

jencji opolskiej. Na podstawie tych studiów, wykorzystując bogate źródła archiwalne krajowe i zagraniczne, opublikował szereg prac poświęconych problematyce klasy robotniczej Opola w latach powstań śląskich i plebiscytu oraz działalności KPD w rejencji opolskiej. Nadal interesowały Go problemy kształtowania narodowej świadomości Polaków na Górnym Śląsku w końcu XIX i na początku XX w. oraz studia nad polską prasą Górnego Śląska. Podejmował także — choć fragmentarycznie i okazjonalnie — badania nad ruchem powstańczym oraz działalnością ZPwN. Habilitował się w 1975 r. na podstawie rozprawy pt. *Stosunki społeczne i polityczne w Opolu w latach 1918-1933*. Monografia ta ukazała się drukiem w 1975 r. i spotkała się z życzliwym przyjęciem krytyki naukowej. Kolejne lata przyniosły szereg prac traktujących o stosunkach politycznych, społecznych i narodowościowych w Opolu w latach 1933-1939. Interesowały go zwłaszcza zagadnienia położenia klasy robotniczej, położenia i postawy ludności polskiej, stanowisko duchowieństwa katolickiego wobec faszyzmu, polityka rasistowska III Rzeszy na Śląsku. W 1981 r. opublikował monografię pt. *Polacy w Opolu 1933-1939*. Chętnie wracał do wcześniej podjętych tematów. W kręgu zainteresowań naukowych Edwarda Mendla znajdowała się także biografistyka śląska; pracował nad biografią polityczną kardynała Adolfa Bertrama. W uznaniu dla dorobku w zakresie badań naukowych oraz pracy dydaktyczno-wychowawczej Rada Państwa nadała E. Mendlowi 20 czerwca 1983 r. tytuł profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych.

Prof. E. Mendel był cenionym nauczycielem akademickim, wychowawcą wielu pokoleń nauczycieli. Pod jego kierunkiem ponad stu studentów napisało i obroniło prace magisterskie. Skupił wokół siebie grono uczniów, z których wyrosli doktorki nauk humanistycznych. Praca dydaktyczno-wychowawcza i naukowa łączyła się u Profesora z aktywnym zaangażowaniem w dzień współczesny. Uczestniczył w pracach organizatorskich na uczelni, pełniąc m. in. takie funkcje jak: wicedyrektor i dyrektor Instytutu Historii, kierownik Zakładu Historii Śląska, członek Rady Szkoły ds. Młodzieży, członek Senatu i Rady Naukowej Instytutu Nauk Społeczno-Politycznych. Współtworzył nadto kształt opolskiego środowiska naukowego. Był członkiem szeregu naukowych towarzystw regionalnych i laureatem nagrody „Trybuny Ludu”. Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i in.

Przedwczesna i nagła śmierć nie pozwoliła Profesorowi zrealizować dalszych zamierzeń badawczych. Wyjechał do Warszawy, by na sesji poświęconej problemom religioznawstwa i dziejom Kościoła w Polsce prezentować wyniki swych badań naukowych nad działalnością kardynała Adolfa Bertrama. Po raz ostatni spotkałem się z Profesorem w przeddzień Jego wyjazdu do Warszawy. Przekazałem Mu wówczas część korespondencji kardynała Bertrama, odnalezioną przeze mnie w opolskim archiwum. Gdy następnego dnia podczas archiwalnej kwerendy natrafiłem na nowe listy nie wiedziałem jeszcze, że nie zdążę ich przekazać Profesorowi.

Przeżył 63 lata skromnie, godnie i uczciwie. Mimo późnego startu osiągnął zdziwiająco wyniki: 8 prac zwartych, ponad 100 artykułów, not biograficznych, recenzji i omówień. W pamięci potomnych pozostanie Profesor Edward Mendel wysockiej klasy uczonym, wybitnym nauczycielem i wychowawcą. Polska nauka historyczna, środowisko naukowe Opola poniosły wielką i bolesną stratę.

Cześć Jego pamięci!

Marek Masnyk